

Katarína Košťalová:
Etnológia vidieka. Tradícia, zmena, inovácia

Spolek Slovákov v Poľsku, Krakov
 2017, 168 s.

Monografie docentky Kataríny Košťalové je vybudovaná na rozsáhlém návratném etnografickém výzkumu převážně evangelické vesnice Dobrá Niva u Zvolena. Již na úvod je třeba poznamenat, že „svou“ lokalitu kolegyně zvolila opravdu příkladně; jde o vesnici typickou pro danou oblast, vesnici s poměrně živou lidovou kulturou i s vysokou občanskou angažovaností tamějších obyvatel (zejména s bohatou spolkovou činností). Ti chápou Dobrou Nivu jako svou pospolitost a domov, vesnici, jejíž ekonomické aktivity se v posledním třicetiletí pochopitelně posunuly ze sféry zemědělské do třetí sféry a do oblasti školství. Zásluhou své citlivé osobnosti si autorka ve vesnici vybudovala příkladné vztahy s místním obyvatelstvem, které jí dalo nahlédnout do nitra svého společenství. V některých případech ovšem autorčina velká úcta k účastníkům výzkumu vedla možná až k přílišnému zdůrazňování pozitiv pospolitosti ve weberovském náhledu; osobně lituji, že nebyl zatím více rozpracován vztah mezi starousedlíky a přistěhovalci, kteří nebyli zřejmě do společenství přijati, podobně jako případně sousedské spory, k nimž dochází v každé společnosti (v tomto ohledu je nesmírně zajímavá i naznačená demarkační čára mezi obyvateli „staré“ vesnice a satelitu, jenž nebyl ani téměř po dvaceti letech začleněn „rodáky“ do sousedského svazku).

Svůj obraz vesnice vybudovala Katarína Košťalová ve dvou časových rovinách:

v rovině meziválečné a v době po roce 1989, přičemž její práce logicky přesáhla i do doby poválečné. Sledovanou sociální realitu tak chápala jako etnoložka v její časové proměně; což je skutečně jeden z nejvýznamnějších úkolů současných historických věd, včetně etnologie, jež má právě svým smyslem pro historicitu možnost (alespoň) konkurovat stále razantněji se prosazující sociální antropologii. Ostatně práce Košťalové je do značné míry mezioborová; autorka dobře využila také řadu dnes již klasických děl sociální a kulturní antropologie.

Monografie má logickou strukturu; v úvodní části autorka přiblížila své cíle a členění textu, dotkla se definice klíčových termínů vlastního výzkumu (sociální, sociální kultura, venkov), analyzovala své výzkumné metody a techniky (zejména hloubkové rozhovory, oral history), představila své respondenty (přičemž zvolila jejich rozdělení do pěti věkových kategorií při respektování dvaceti let jako jedné generace; kritéria členění mohou být pochopitelně i jiná, ale volba je strategií výzkumníka, již je třeba respektovat), a obec Dobrou Nivu. Vesnice je vykreslena z hlediska sociodemografického, náboženského, národnostního (českého čtenáře zaujme rozdíl stále vysokého počtu vesnic na Slovensku oproti urbánní české krajině, právě tak jako tradiční větší důležitost náboženských tradic, navíc pestrých, byť pochopitelně dnes již po šoa bez židovské složky). Už v této části obrazu Dolní Nivy využila autorka příkladně bohatý pramenný materiál (statistická data, kroniky, data z rozhovorů). Moje jediná drobná výtka tak směřuje k až idylickému vyličení obecních aktivit v období socialismu a zčásti i v současnosti. V rozboru poměru

lidí k lokalitě pak mohly být využity ještě další teoretické koncepty domova (např. Hermann Bausinger). Plně však souhlasím s autorkou v tom, že se se zvyšujícím věkem zintenzivňuje vztah člověka k lokalitě.

Nejdůležitější část knihy však představuje rozbor vybraných jevů sociální kultury. Autorka přináší košatý obraz svátků výročního zvykoslovného cyklu v lokalitě (přástky, advent, Vánoce, Tři králové, masopust, Velikonoce, máj), věnuje se i místním kulinařským zvláštnostem, rodinným obyčejům (svatba, vítání nových občánků, pohřeb) a státním svátkům, aby se pak ještě jednou vrátila k vybraným obřadům a jejich proměnám (Štědrý den, Boží hod a d.). V dalších výzkumech by bylo zajímavé zvážit ještě tři další problémy. V českých zemích docházelo po zavedení povinných sňatků na úřadě k tichým demonstracím: věřící snoubenci přišli na svatbu na úřad v pracovním oblečení, zatímco do kostela zvolili slavnostní svatební šat. Jsou tyto případy společenského odporu známy i ze slovenského evangelického prostředí? V českých zemích se slavil před rokem 1989 závazně 9. květen (nikoliv 8. květen, jak uvádí na s. 84 autorka); 28. říjen byl pak připomínán jako Den znárodnění. Jde o překlepy v textu, nebo o slovenskou jinakost? Velmi zajímavý je i chladný vztah současné vesnice k 1. lednu (vznik Slovenského státu v roce 1993). Lze ho porovnat s volebními preferencemi lokality před odchodem Slovenska z federace, nebo je celoslovenským jevem?

Závěrečná část textu je pak věnována proměnám prezentace těhotenství, vztahu k porodu, šestinedělí a křtu, právě tak jako tradičnímu a novému ve svatebních a pohřebních obyčejích. Osobně považuji tuto část za jednu z nejlepších

etnografických prací, kterou jsem měla to potěšení číst. Právě tento úsek textu totiž nejlépe dokumentuje autorčino hluboké souznění s lokalitou, schopnost vcítění se do terénu a vytěžit z něj maximum informací. Drobné postřehy typu notýsků, do nichž si vesnické ženy zaznamenávají sousedské dary, pak ukazují plasticky skutečný život na vesnici, jež si přes všechny změny uchovala své pojetí společenské prestiže, sousedství, závazků k místnímu společenství.

Dávám ovšem k úvaze, zda by nemohly být inspirativní i některé další světové výzkumy vesnice (např. Jean-Pierre Jessenne: *Francouzské vesnice mezi mýtem a historií*, 2006; *Journal of Rural Social Sciences*, od 2010) či klasické české práce (Zdeněk Salzmann: *Komárov*, 1974; Václav Frolec: *Jihomoravská družstevní vesnice*, 1989; Jaromír Jech: *České vesnice v rumunském Banátě*, 1992; Petr Skalník: *Dolní Roveň*, 2004; nebo Český venkov Věry Majerové, případně *Proměny příměstského venkova a venkovské každodennosti* od Heleny Kubátové, 2016). V českém prostředí pak prošla pozornou reflexí i kniha *Velká dramata – obyčejné životy. Postkomunistické zkušenosti českého venkova* (Haldis Haukanes, 2004). Současně upozorňuji, že i v České republice probíhá soutěž Vesnice roku, jež je bohatě dokumentována.

Na závěr lze konstatovat, že recenzovaná monografie má schopnost zaujmout nejen etnology (antropology) zajímající se o vesnici, ale i širší laickou veřejnost. K tomu přispívá čtivost textu, jež prozrazuje i autorčiny pedagogické dovednosti.

Blanka Soukupová

Fakulta humanitních studií UK Praha
blanka.soukupova@fhs.cuni.cz